První školní obrazy o Romech v kontextu nástěnných obrazů jako učební pomůcky

Nástěnné didaktické obrazy přinášejí svědectví o realitě, zprostředkovávají ji a slouží svému edukačnímu poslání. Je to účinný nástroj v rukou učitele, který povzbuzuje aktivní přístup žáka a přispívá ke komplexnosti procesu poznání. Pozornost upřená v současné době na moderní výukové technologie vede k opomíjení jednoduchého způsobu vizualizace, kterou můžeme ve vyučovacím a vzdělávacím procesu využít – nástěnného (také školního, didaktického, výukového, vzdělávacího) obrazu. V užším slova smyslu se jedná o „reprodukci výtvarného díla, které svým obsahem i formou splňuje učební i výchovné cíle didaktického procesu a je pro něj vytvořeno“. Školní nástěnný obraz je jako tradiční vyučovací pomůcka užíván na našich školách více než 150 let.

Užívání obrazových pomůcek při vyučování je opřeno o staleté zkušenosti pedagogů. V této souvislosti je často zmiňována didaktická zásada názornosti, kterou ve svém díle rozpracoval již Jan Amos Komenský jako „vnímání více smysly“. Větší rozvoj vydávání školních obrazů je pozorován od poloviny 19. století, nejprve v podobě atlasů a rozměrově menších tabulek, následně od konce století v nástěnné podobě. V českém prostředí byla rozšířena produkce domácích i zahraničních nakladatelství, která vydávala své školní obrazy ve více jazykových mutacích. Legislativa při schvalování pomůcek v počátečním období samostatné Československé republiky posloužila náhradě zastaralých a cizích pomůcek původními českými díly, od vlastních autorů z řad zkušených pedagogů a kvalitních výtvarníků. Do šedesátých let 20. století nástěnný obraz jako prostředek názornosti převládal, pak byl postupně vytlačován didaktickou technikou.

Nástěnný obraz je určen zejména pro děti mladšího a staršího školního věku (6–15 let). Dítě je při pozorování okolního světa zahlcováno přemírou informací. Někdy je třeba tyto přírodní a společenské celky uměle zjednodušit a zpřehlednit, zvýraznit v nich jen hlavní a podstatné znaky a vztahy. Je nutno respektovat sledovaný cíl, věk i psychický vývoj dítěte a jeho zkušenosti. Ve školní třídě nebo v jiném prostoru mohou být obrazy zavěšeny dlouhodobě, a to je velká výhoda – na jejich důkladné prohlédnutí a prostudování je tedy dostatek času. Při pozorování obrazů za řízení učitele rozvíjejí žáci slovní zásobu, vyprávějí děj, jsou vedeni k pochopení struktury obrazu a zvláštností výtvarného vyjadřování. Dochází k vyšší aktivitě žáků, citové zaujetí vede k rychlejšímu zapamatování.

Didaktický obraz zůstává oblíbeným reprezentantem výukových prostředků i nyní, ve věku nejmodernějších zařízení. Věnuje se mu několik velkých a bezpočet malých nakladatelství, s rozličnou škálou zobrazovaných témat a grafického zpracování. Stále jich však ubývá. Žádné z nich zatím nevydalo školní obrazy o národnostních menšinách.

▶ *Obraz Romský jazyk s ilustrovanou abecedou. Foto: archiv Muzea Komenského v Přerově*

O to více je záslužné vydání souboru výukových didaktických obrazů s romskou tematikou v širším pojetí, zcela poprvé v české školní historii. Zatím byli Romové na školních obrazech připomínáni jen v souvislosti s druhou světovou válkou a holokaustem. Nové nástěnné obrazy žáky přehledně provedou romskou historií, jazykem a kulturou.

Obrazy vytvořila a vydala olomoucká organizace Cesta do školy, s. r. o., autorkou je Zuzana Vavřínová. Textové, dokumentační a obrazové podklady poskytlo Muzeum romské kultury v Brně, tisk provedlo brněnské Studio 1+1 v roce 2018. Na jen malou část celkových nákladů byla získána podpora z dotačního programu Olomouckého kraje, zbytek se podařilo zajistit úsilím členů organizace.

Lubomíra Oláhová z Cesty do školy upřesnila, že nešlo o okamžitý nápad, ale o výstup z dosavadních zkušeností: „Obrazy vznikly z potřeby sdělit pozitivní informace o Romech. My sami jsme Romové, kteří si jsou vědomi významu vzdělávání a nedostatku základních informací o romské menšině. Ty by měly být dle našeho přesvědčení přirozenou součástí integrace a inkluzivního vzdělávání dětí a mládeže ve všech školách a školských zařízeních."

V souboru je celkem šest obrazů, v typickém nástěnném formátu 100x70 cm, tvořených stručnými texty, dokumentačními fotografiemi a reprodukcemi uměleckých děl. Každá z nástěnných tabulí se věnuje konkrétnímu tématu. Začíná se romskou historií od počátku putování Romů až do 19. století, pokračuje osudy českých a moravských Romů v letech 1918–1945. Tabule o romštině vysvětluje existenci několika dialektů a obsahuje obrázkový přehled romské abecedy, kdy je každé její písmeno doplněno kresbou slova, které na určitou hlásku začíná. Toto zpracování zcela souzní se současnými trendy jiných autorů, kteří vydávají podobně prezentované abecední přehledy pro češtinu a cizí jazyky. Téma Literatura přináší ve výběru údaje o romských autorech beletrie i odborné literatury s mnoha ilustračními ukázkami. Tabule o hudbě u nás i ve světě připomíná vliv romských muzikantů na hudbu jednotlivých evropských národů a několik známých osobností a souborů. Obraz Výtvarné umění představuje osm umělců a jejich díla, převážně ze sbírek Muzea romské kultury.

Využití pomůcky je mnohostranné. Tabule věnovaná romskému jazyku pomůže všem, kteří se ho budou chtít naučit. Obsah dalších nástěnných obrazů je odborně zpracován pro děti a mládež od 2. stupně základních a speciálních škol. Lze s nimi pracovat v dětských domovech a ve výchovných zařízeních. Pro romskou menšinu jsou dobrým zdrojem informací, povzbuzením jejího sebevědomí, pro mnohé motivací ke studiu a impulsem k rozvíjení vlastních schopností a nadání. Majoritě zprostředkují obrazy základní fakta o Romech a mohou pomoci překonat předsudky vůči romskému etniku.

Obrazový soubor je přínosem také pro pedagogy a výchovné pracovníky, kteří ho mohou využívat v projektovém vyučování a zúčastnit se i navazujícího akreditovaného vzdělávacího programu (jednodenního semináře) Výukové a metodické pomůcky se zaměřením na multikulturní specifika. Práci s ním je vhodné doplňovat ukázkami literatury, výtvarných prací a hudby současných, popř. i regionálních umělců, podle zvolené cílové skupiny.

Jarmila Klímová